

फलभोक्तृत्वमिति वक्ष्यतऽइत्यर्थः । यत उक्तेष्वेव कर्मसु एवमपेक्षा ज्ञायते एते-
 घग्निहोत्रादिकर्मसु कस्याधिकार इति अत एवं प्रतिज्ञा । अथ सर्वकर्मीपबन्ध-
 नानन्तरम् यतः कर्माण्युक्तानि अतस्तेष्वधिकारोऽभिधीयतऽइति अधिकारो वक्ष्यत
 ऽइति प्रतिज्ञातम् ॥ ॥ कर्मजन्यफलभोक्तृत्वं चाधिकार इत्युक्तम् तच्च कर्मणां
 फलवत्त्वे सिद्धे सति सिध्यति नान्यथा । तेन तत्साधनार्थमिदं सूत्रमारभ्यते । तत्रैवं
 संदेहः किमफलवन्ति कर्माणि उत फलवन्तीति । अफलवन्तीति ब्रूमः । कर्मसम-
 नन्तरं प्रत्यक्षेण फलस्यानुपलब्धेः । ननु मा भूत्प्रत्यक्षं कर्मणां फलवत्त्वे प्रमाणम्
 आगमस्तु भविष्यति । कश्चासौ । अग्निहोत्रं जुहुयात्स्वर्गकामः दर्शपूर्णमासाभ्यां स्व-
 र्गकामो यजेतेत्यादि । सत्यम् । भविष्यति । तथाप्यत्रैतद्विचारार्हम् अत्राग्निहोत्रादिषु
 किं पुरुषस्याधिकारः स्वाम्यं कर्मजन्यफलभोक्तृत्वमस्ति न वेति । तदर्थमिदं विचा-
 र्यते । यजेत जुहुयादित्यत्र येयं प्रत्ययोपात्ता भावना तस्यां किं धात्वर्थ एव भाव्यः
 प्रधानम् यागं कुर्याद्धोमं कुर्यादित्येवम् स्वर्गादि तु तत्साधनतया गुणभूतम् स्व-
 र्गेण यागं च होमं च कुर्यादिति उत काम्यमानत्वेनोपात्तः स्वर्गादिरेव भाव्य-
 स्तत्र च साधनं धात्वर्थ इति यागेन होमेन च स्वर्गं कुर्यादिति । ततोऽप्ये-
 तद्विचार्यते । योऽत्र क्रियायाः स्वर्गकामादेश्च पुरुषस्य क्रियाकर्तृत्वं सम्बन्धः तत्र
 किं क्रिया प्रधानभूता पुरुषो गुणभूतः अथवा पुरुषः प्रधानभूतः क्रिया गुणभूतेति
 । यदि गुणभूतः पुरुषः तस्य गुणभावं क्रियान्तेपादेव सिद्धमनूय स्वर्गादि द्रव्यं
 साधनत्वेन विधीयते कामश्रुतिश्च साधनकामनानुवादः । अयमर्थः स्वर्गं साधन-
 त्वेन कामयमानो यजेत स्वर्गेण यागं कुर्यादित्यर्थः । अथवा समुद्रं मनसा
 ध्यायन्त्यन्तरं गयेदिति वत् स्वर्गकामनैव गुणभूतकर्तृविशेषणं सती यागाङ्गत्वेन
 विधीयतऽइति द्वेधा पूर्वपक्षः । अथवा प्रधानभूतः पुरुषः ततस्तस्यात्मार्था स्व-
 र्गादिगोचरा प्रवृत्तिः प्रत्ययेन विधीयते । साधनतया च याग उपदिश्यते स्व-
 र्गकामो यागेन कुर्यादात्मार्थप्रवृत्तिमिति । स्वर्गकामस्य चात्मार्था प्रवृत्तिः स्वर्ग-
 विषयैवेति स्वर्गभावनैवानेन प्रकारेणोपदिष्टा भवति । तदयमर्थः यः स्वर्गं
 प्राप्तुमिहति स यागेन कुर्यादभिलषितम् स्वर्गश्च तस्याभिलषित इति स्वर्गं भाव-
 येद्यागेनेत्युक्तं भवति । तथा स्वर्गशब्दः स्रक्कन्दनवनितादिद्रव्यवाची सुखवाची